

Motion till riksdagen 2021/22:2538

av **Angelica Lundberg m.fl. (SD)**

Krafttag mot överskuldsättning

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka unga personers kunskaper om privatekonomi och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skyndsamt utreda hur den lokala konsumentvägledningen på bästa sätt kan utvecklas så att alla medborgare ges möjlighet till lokal konsumentvägledning och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur ett komplett skuldregister kan införas och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Finansinspektionens och Konsumentverkets allmänna råd om vad som bör kontrolleras kring konsumentkrediter ska bli tvingande och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det behövs förtydligande i lagstiftningen att det ska krävas kreditprövning vid byte från fakturabetalning till delbetalning och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur en maximal tidsgräns som en skuld kan kvarstå hos ett inkassobolag utan att avbetalning sker kan regleras i preskriptionslagen (1981:130) och tillkännager detta för regeringen.

7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda nivån för en sänkning av gränsen för när en kredit räknas som en högkostnadskredit och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att även krediter som huvudsakligen avser kreditköp, köp kopplade till vara eller tjänst, ska omfattas av lagen om högkostnadskrediter och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att köp där betalning omvandlas från faktura- till delbetalning ska omfattas av reglerna om högkostnadskrediter och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda ett införande av en beloppsgräns för hur stora högkostnadskrediter en låntagare kan inneha och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att begränsa utbetalning av lån på kvällar och nätter och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ytterligare skärpa regleringen kring marknadsföring av krediter och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör finnas möjlighet att omedelbart utmäta skadestånd som tilldömts gäldenär och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se över utmätningssystemet för att det ska bli mer effektivt och säkerställer att allt som kan utmätas verkligen utmäts och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur Kronofogdemyndigheten kan ges befogenhet att bevaka gäldenärers personnummer hos andra myndigheter och banker och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Kronofogdemyndigheten bör ges i uppdrag att fördjupa samverkan med Polismyndigheten, för att effektivare kunna utmäta kapitalvaror som kan anses tillhöra gäldenärer, och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur sekretesslagstiftningen mellan myndigheter generellt kan luckras upp, så att skuldutmätningar kan effektiviseras och brottslighet beivras, och tillkännager detta för regeringen.

18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att de två betalningsfria månaderna per år vid skuldsanering ska gälla för gäldenärer med försörjningsansvar för barn och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skulder som härrör från brottslig verksamhet inte ska omfattas av skuldsanering och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda om en ordning liknande den danska gällande att skuldsanering inte beviljas vid ansvarslöshet kan införas i Sverige och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Lån och krediter är efterfrågade och förenklar i bästa fall människors vardag. Det finns dock problem med överskuldsättning till följd av konsumtion hos privatpersoner, som till delar även kommit att bli ett samhällsproblem. Förutom de problem det ger i privatekonomin, med dålig kreditvärdighet vilket kan leda till svårigheter att erhålla lån och att få eller att behålla en bostad, medför överskuldsättning även lidande och psykisk ohälsa. Enligt en rapport från Konsumentverket från 2015 har var sjätte skuldsatt person försökt ta sitt liv. Ängest och depression är kraftigt överrepresenterat i gruppen skuldsatta jämfört med befolkningen i stort. Dessutom drabbas fordringsägare och samhället negativt då betalningar uteblir.

Det finns en tydlig tendens i att personer som har skulder drar på sig fler skulder och det blir då allt svårare att ta sig ur situationen. År 2018 var den totala skuldsumman hos Kronofogdemyndigheten 81,5 miljarder kronor, år 2019 var den 82,7 miljarder kronor. År 2020 var skuldsumman 87,3 miljarder kronor, vilket är en mycket stor ökning under kort tid. År 2020 framgick hos Kronofogdemyndigheten att antalet personer med skuldsättning minskat över tid men att den totala skulden till företag och enskilda personer ökar. Överskuldsättning kostar samhället 30–50 miljarder kronor varje år.

Även Konsumentverket påpekar att skuldsättningen till följd av konsumtionslån ökar kraftigt och att det finns flera områden där skyddet för konsumenter behöver skärpas. Köp via internet är vanligt förekommande och en stor andel betalas via avbetalning, vilket driver på skuldutvecklingen. Åtgärder behövs för att bromsa den negativa utvecklingen. Ökande skuldsättning hos redan skuldsatta personer behöver också motverkas, särskilt för gruppen unga personer där problemen är stora och de har i

stor utsträckning redan idag svårt att ta sig ur en negativ cirkel. Det kan få förödande konsekvenser att som ung gå in i vuxenlivet med skulder. Allt fler unga personer ansöker om skuldsanering hos Kronofogdemyndigheten. Det har rapporterats att i många fall tycks skuldsanering ses som lättvindigt att ansöka om och att problemen mynnar ur kunskapsluckor om ekonomi.

Unga personer riskerar dessutom att hamna i en skuldfälla på grund av aggressiv marknadsföring av konsumtionslån. Fler och fler konsumerar mer än den egna ekonomin tillåter, obetalda räkningar ökar och det är vanligt förekommande med lån utan säkerhet. Det förekommer att lån tas för att betala tillbaka andra lån. Vidare förekommer blacolån för konsumtion eller finansiering till spelande och många personer överkonsumerar betalningar på kredit. Det förekommer även sms-lån till aktieköp.

Krediter betalas ut till personer som inte kan betala tillbaka och det brister i kreditprövningarna. Innebörden av att ta krediter med hög ränta är svår för många att förstå. Unga personer har i hög grad skulder som rör avbetalningsköp. Det är även problematiskt att det idag inte går att se en persons fullständiga skuldsättning vid kreditupplysning och att kreditprövning inte görs vid byte från fakturabetalning till delbetalning.

Ett annat problem är att i många fall är räntan allt för hög på kreditköp vilket gör att många lån inte kan återbetalas vid skuldsättning. Allmänt innebär lättillgängliga krediter stor risk och kreditprövningen spelar en avgörande roll. Med anledning av de stora problemen vi idag ser med osund skuldsättning och den allvarliga påverkan det har på individen såväl som på samhället, krävs nu ett ordentligt krafttag mot överskuldsättning.

Behov av mer utbildning

Förbättrade kunskaper om privatekonomi hos unga personer, för att förebygga överskuldsättning i unga år behövs. Detta har senare år efterfrågats av exempelvis kredithanteringsbolag, ekonomer och initiativet Ung Privatekonomi. För att undvika att hamna i osund skuldsättning krävs konsumentkunskap såväl som kunskap om budget och skulder. Ytterst är detta ett föräldraansvar men för de barn som saknar möjligheten att tillgodogöra sig adekvat kunskap i hemmet spelar skolan en viktig roll.

Samverkan med andra aktörer, exempelvis genom att Kronofogdemyndigheten, konsumentvägledare, banker eller kreditinstitut föreläser i skolan, är ett sätt att öka

ekonomikunskapen hos ungdomar. Osund skuldsättning hos unga riskerar att leda till att färre barn i framtiden kan tillgodogöra sig denna kunskap från sina föräldrar. Det bör därför utredas hur skolan ska kunna ta ett större ansvar och samarbetet mellan skola och berörda myndigheter samt företag inom branschen kan stärkas.

Stärk den kommunala konsumentvägledningen

Konsumentvägledning är bra ur ett preventivt perspektiv och kan med fördel kombineras med budget- och skuldrådgivning. Då den privata ekonomin inte går ihop eller då en person har problem med skulder kan stöd och råd av budget- och skuldrådgivning vara lämpligt. Preventivt stöd och rådgivning till konsumenter som ingått eller har frågor om krångliga avtal eller vägledning inför ett lånebeslut, minskar risken för överskuldsättning. Tre av fyra konsumenter får årligen problem med något de köpt. För enklare ärenden och för den som kan tillgodogöra sig kunskap digitalt finns på nationell nivå upplysningstjänsten *Hallå Konsument* vilken tillhandahålls av Konsumentverket. Som ett komplement till den behövs mer lokal konsumentvägledning med direktkontakt. Möjligheten till direktkommunikation med kompetent personal är viktigt, då det i många fall kan gälla komplicerade konsumenträttsliga ärenden. Svaga grupper som saknar egna möjligheter till avvägda val eller tillgång till internet, behöver konkret och personellt stöd. Konsumentvägledning är, till skillnad från budget- och skuldrådgivning, frivilligt för kommunerna. I takt med kommunernas allt mer ansträngda ekonomier har tillgången på dessa tjänster minskat. Nära en tredjedel av landets kommuner saknar lokal konsumentvägledning. Det innebär att en stor del av befolkningen inte har möjlighet till ett mer personligt stöd vid problem kring köp.

Eftersom samhällskostnaderna för överskuldsättningen är höga skulle det vara en vinst även för samhället med mer lokal konsumentvägledning. För att konsumentstödet ska vara likvärdigt i hela landet, oavsett i vilken kommun man bor bör så bör staten ta ett mer övergripande ansvar för att den kommunala konsumentvägledningen stärks och utvecklas. I stället för en obligatorisk vägledning skulle det behöva undersökas om ett bidrag likt det som ges för energi- och klimatrådgivning kan stärka de kommuner som väljer att satsa på lokal konsumentvägledning. Tillsammans med information till kommunerna om hur och varför lokal konsumentvägledning är en tillgång, kan det troligen bidra till en ökad tillgänglighet och ett mer likvärdigt stöd i hela landet.

Riksdagen riktade i betänkande CU12 våren 2021 ett tillkännagivande till regeringen om att regeringen bör se över hur den kommunala konsumentvägledningen kan stärkas och utvecklas. Detta bör ske skyndsamt eftersom preventiva åtgärder är viktigt för att minska överskuldssättning.

Inrätta ett komplett skuldregister

När en näringsidkare erbjuder en konsument en kredit, tillgång till en summa pengar under en specifik tidsperiod, ska en kreditprövning göras i enlighet med Konsumentkreditlagen. Konsumentens ekonomiska situation och betalningsförmåga samt övriga skuldförhållanden ska beaktas för att säkerställa att låntagaren klarar av att återbetala lånet eller krediten utifrån de villkor som finns. Det som kontrolleras för att bedöma en persons kreditvärdighet är exempelvis inkomst, tillgångar, utgifter och eventuella skulder. Detta görs normalt sett via en kreditupplysning hos något av kreditupplysningsbolagen. Med gällande regelverk saknas dock möjlighet för kreditgivarna att ta del av konsumentens samtliga skulder. Kreditupplysningsföretagen delar inte gärna information med varandra, vilket är förståeligt, men försvårar för kreditprövningen.

Vidare inkluderar inte kreditupplysningen skulder som härrör från annat än lån och krediter, det inkluderar alltså exempelvis inte obetalda hyror eller andra förfallna fakturor. Har konsumenten skulder hos Kronofogden så syns detta via upplysningen, men enbart 15 procent av samtliga skulder hamnar där. Det är möjligt enligt Kreditupplysningslagen (1973:1173) men finns ingen skyldighet för kreditgivare att utbyta uppgifter med varandra för kreditupplysningsändamål och det finns ingen förteckning över konsumenternas samtliga skulder. Det innebär att kreditgivaren inte får en samlad bild av konsumentens totala skuldbörda vilket försvårar kreditprövningen och bedömningen av konsumentens återbetalningsförmåga.

Branschorganisationen Svensk Inkasso uppger att det vid årsskiftet 2020-2021 fanns drygt 77 miljarder kronor i kapitalfordringar mot konsumenter i deras medlemsföretagsregister, en summa som nästintill har fördubblats på tio år. Dessa skulder ingår inte i kreditupplysningsföretagens underlag och syns därför inte på kreditupplysningen, vilket innebär att en kreditgivare inte kan få en heltäckande bild av konsumentens ekonomiska situation. Risken att konsumenter beviljas lån som de inte kan betala tillbaka ökar.

Verksamheter som lämnar krediter eller förmedlar krediter till konsumenter har skyldighet att lämna uppgifter om utlånad volym, förmedlade krediter och antalet krediter, till Finansinspektionen. Det finns däremot inget krav för långivare att redovisa utlåning till kreditupplysningsföretagen, vilket försvårar kreditgivarnas möjlighet att genomföra omfattande kreditprövning.

Många av de lån och krediter som ges ut genererar påminnelser och inkassokrav redan under lånetidens första del. Det innebär att konsumenter får lån och krediter som de inte har kapacitet att hantera och detta driver på överskuldssättningen i en negativ riktning. Det är därför viktigt att en utredning tillsätts omgående med syfte att undersöka hur ett komplett skuldregister kan införas för att ge kreditgivarna möjlighet att genomföra heltäckande kreditprövningar.

I Finland inrättas ett intressant positivt kreditupplysningsregister. Syftet är att förebygga överskuldssättning. Detta kombineras med satsningar på mer ekonomirådgivning och skuldrådgivning för hushållen.

Förbättrad kreditprövning

Kreditprövning ska idag göras på samtliga krediter till konsumenter. Räntefria krediter som ska återbetalas inom tre månader och som har obetydlig avgift är dock undantagna från kravet på kreditprövning, liksom kreditköp, alltså köp kopplade till en vara eller tjänst.

På grund av den ökade överskuldssättningen är det sedan år 2014 tillståndspliktigt enligt Lagen om viss verksamhet med konsumentkrediter (2014:275) att bedriva verksamhet som lämnar eller förmedlar krediter till konsumenter. Långivare ska försäkra sig om att konsumenter endast beviljas kredit när de har ekonomiska förutsättningar att fullgöra åtagandena enligt kreditavtalet. Föreskrifterna för kreditprövning är dock tolkningsbara och ordentlig kontroll görs inte alltid. Idag finns 19 stycken kreditupplysningsföretag som givits tillstånd att bedriva kreditupplysningsverksamhet av Integritetsskyddsmyndigheten. Tre av dessa hanterar majoriteten av samtliga kreditupplysningar. En del av de mindre kreditgivarna förkommer inte i befintliga register. Enligt branschen tas det inte alltid hänsyn till de uppgifter som framkommer i kreditupplysningen och vissa långivare förmedlar idag lån till redan överskuldssatta personer.

Konsumentverket anser att det är problematiskt att kreditköp som övergår till delbetalning sällan föregås av en kreditprövning. Detta driver på överskuldsättningen i en negativ riktning. Krav bör därför införas på att kreditprövning ska ske även när fakturor övergår till delbetalning. Finansinspektionens förväntas komma med nya råd om krediter i konsumentförhållanden i november 2021. I dessa föreslås ett förtydligande kring vilka uppgifter som bör ingå i underlaget för kreditprövningen, hur de bör hämtas in, kontrolleras och beaktas i bedömningen av konsumentens betalningsförmåga. Vi välkomnar den förändringen men anser att dessa råd bör bli tvingande genom att de införlivas i lagstiftningen.

Inför absolut preskriptionstid för inkassoskulder

Den största delen av svenskarnas skulder, cirka 85 procent eller 77 miljarder kronor, finns hos inkassobolag istället för hos Kronofogdemyndigheten. Förutom att det medför svårigheter att överblicka en persons totala skuldbörda, kan det också innebära negativa effekter för gäldenären och problem att bli skuldfri om skulderna kvarstår längre tid.

Preskriptionslagen (1981:130) reglerar att skulder ska avskrivas efter tio år. En fordran mot konsument, om fordringen avser en vara, tjänst eller annan nyttighet som en näringsidkare i sin yrkesmässiga verksamhet har tillhandahållit konsumenten för huvudsakligen enskilt bruk, ska preskriberas efter tre år. Trots detta kan en skuld hållas levande obegränsad tid. Detta eftersom tiden nollställs vid preskriptionsbrott det vill säga om gäldenären betalar av skuld eller får ett skriftligt krav eller en skriftlig erinran om fordringen från borgenären. Även då borgenären väcker talan eller åberopar fordringen gentemot gäldenären, exempelvis vid domstol eller hos Kronofogdemyndigheten, startar preskriptionstiden om.

Om en gäldenär har flera skulder hos Kronofogden och pågående löneutmätning eller skuldsanering kan det vara svårt att driva in ytterligare skulder. För att inte riskera att inkassobolagen håller på skulden och avvaktar ett bättre tillfälle att driva fordran vidare, vilket kan missgynna konsumenten, bör en absolut preskriptionstid för inkassoskulder införas. Efter att den ursprungliga preskriptionstiden för konsumentsskulder passerat, alltså efter tre år, kan skulden enbart hållas vid liv om gäldenären betalar av på skulden eller om skulden skickas vidare till domstol eller Kronofogdemyndigheten. Detta för att ge skuldyngda personer möjlighet att komma ur sin situation och minska risken för att inkassobolag, som ibland ägs av borgenären,

gagnas på gäldenärens bekostnad. Att bara påminna om skulden och låta den kvarstå och växa hos ett inkassobolag under lång tid, utan att gäldenären betalar av på den, ska inte vara möjligt.

Begränsa högkostnadskrediterna

För de flesta lån och krediter gäller att långgivare själva får bestämma hur hög räntan ska vara och vilka slags avgifter de vill ta ut. Dock får den nominella räntan aldrig överstiga 40 procentenheter över referensräntan, det gäller även dröjsmålsränta. För vissa lån, så kallade högkostnadskrediter, gäller sedan år 2018 särskilda regler. En högkostnadskredit är en kredit som har en effektiv ränta, vilken visar hur stor den totala kostnaden för lånet är, inklusive alla avgifter, exempelvis uppläggnings- och aviseringsavgift, på mer än referensräntan plus 30 procent. För dessa krediter får den totala kostnaden högst motsvara det dubbla lånebeloppet. Inga andra avgifter än dröjsmålsränta får tas ut om låntagaren är sen med sin återbetalning. Lånet får enbart förlängas vid ett tillfälle. Företagen ska följa måttfullhetsreglerna i marknadsföringen och krediten ska märkas ut med en varningstriangel.

Många kreditgivare erbjuder krediter som har en effektiv ränta strax under gränsen för att vara en högkostnadskredit. Räntan är då fortfarande hög och kostnaderna för krediten kan bli stora. Om konsumenten inte klarar att betala i enlighet med avtalet finns det ingen gräns för hur höga kostnader kreditgivaren får ta ut. Det förekommer att kreditgivare höjt räntor och kommit närmare gränsen för en högkostnadskredit efter ändringen. Anpassningen av räntenivåerna innebär att den konsumentskyddande effekten av ränte- och kostnadstaket begränsas. En sänkning av gränsen för när en kredit räknas som en högkostnadskredit är därför rimlig.

En räntefri kredit med låga kostnader och med maximalt tre månaders återbetalningstid räknas inte som högkostnadskredit, även om den sedan övergår till delbetalning med ränta på över 30 procent plus referensräntan. Inte heller krediter kopplade till köp av en viss produkt omfattas. I dessa fall kan krediten bli kostsam.

Enligt Konsumentverkets undersökning år 2020 omvandlades så många som 155 000 fakturor till delbetalning på en enda månad. Lagstiftningen behöver ändras så att även dessa krediter omfattas av reglerna om högkostnadskrediter. Konsumentverket lyfter att många kreditköp har en ränta som överstiger 30 procent och att konsumenter inte har något skydd då sådana köp görs. Det är inte möjligt att återbetala skulder om räntan är

allt för hög – även då skulden är återbetald är man inte skuldfri, på grund av att en hög ränta ständigt bygger på skulden.

Att använda olika typer av sms-lån och högkostnadskrediter för att betala av redan existerande skulder är vanligt, ofta med höga totalkostnader för konsumenten. Det behöver därför införas en beloppsbegränsning för hur stora högkostnadskrediter en person kan inneha totalt. Detta bör sättas till förhållande till årsinkomsten. Har låntagaren redan stora krediter med hög ränta är det rimligt att dessa betalas av innan möjlighet ges till fler högkostnadskrediter. Detta sätter in en kraftfull broms och innebär en minskad risk för att hamna i överskuldsättning.

Förbud mot snabbblån på kvällar och nätter

Det finns en ökad risk på kvällar och nätter att personer tar snabbblån på ogenomtänkta grunder. Det handlar inte sällan om låntagare med spelberoende eller annan missbruksproblematik där omdömet sena kvällar leder till ogenomtänkta beslut. Spelning och missbruk ges större tid utanför arbetstid vilket kan leda till en återkommande tendens att ta nya snabbblån.

I Finland finns en modell där snabbblån inte tillåts betalas ut mellan klockan 23:00 och 07:00. Detta i syfte att förhindra låneansökningar som görs i ett tillstånd som senare medför ånger. Med utgångspunkt i den finska modellen föreslås åtgärder för att motverka risker för skuldsättning. För att förhindra ogenomtänkta ansökningar om snabbblån på kvälls- och natttid så bör utbetalning av snabbblån endast kunna ske på dagtid, exempelvis mellan klockan 06:00 och 21:00, och ett förbud mot utbetalning av lån på kvällar och nätter införas.

Skärpta regler för marknadsföring av krediter

Reklam och marknadsföring för krediter ska vara måttfull. Högkostnadskrediter ska märkas upp särskilt med en varningstriangel. Konsumentkreditlagen specificerar en rad olika kriterier för hur ränta ska redovisas. Den effektiva räntan ska anges i marknadsföringen på ett minst lika framträdande sätt som andra förekommande räntesatser. Flera domar i marknadsdomstolen har slagit fast att krediter inte får framställas som enkla, utan påverkan på privatekonomin. Marknadsföring för krediter

ska också vara saklig och balanserad och får inte särskilt framhålla möjligheten att få en snabb kredit.

Ändå upplevs reklam för krediter ofta som påträngande och aggressiv.

Organisationen Sveriges konsumenter menar att det inte är ovanligt att det förekommer 20 annonser för krediter under en tiominutersperiod, i sociala medier. Organisationen anser att detta är alarmerande och ansvarslöst. En undersökning från Sifo, beställd av kreditupplysningsbolaget UC, visar att 90 procent av svenskarna är relativt eller mycket negativt inställda till reklam för konsumtionslån.

Under pandemin valde Finland att helt stoppa direktmarknadsföring av krediter för såväl nya som nuvarande eller tidigare kunder. Detta tyder på en medvetenhet om reklamens negativa påverkan på den osunda skuldsättningen. Begränsningar för denna typ av marknadsföring behövs i Sverige. Den reglering som gäller för marknadsföring av alkohol, särskilt måttfullhet, bör även råda för reklam om krediter.

Förstärkt utmätning av skadestånd

Det bör finnas möjlighet att omedelbart utmäta skadestånd som tilldömts gäldenär.

Skadestånd med anledning av personskada, frihetsberövande, falskt åtal, ärekränkning eller liknande får idag inte utmätas innan skadeståndet betalats ut. Efter utbetalningen av skadeståndet får det utmätas men med vissa begränsningar, enligt 5 kap 7 §

Utsökningsbalken. Enligt 5 kap §7 Skadestånd, gäller att det som tillkommer gäldenären med anledning av personskada, frihetsberövande, falskt åtal, ärekränkning eller annat sådant, inte får utmätas medan skadeståndet inestår hos den som ska utge det.

Sedan skadeståndet har betalats ut, får det som hålls avskilt för nödvändiga levnadsomkostnader och försörjningsbehov inte utmätas, om skadeståndet ska tillgodose försörjningsbehov som kvarstår. Om mindre än två år har förflutit från det att medlen betalades ut får utmätning inte heller ske.

Vi menar att tilldömt skadestånd ska likställas med andra utmätningsbara tillgångar. Därför ska en kontroll gentemot eventuella registrerade skulder mot Kronofogdens system göras, innan skadeståndet görs tillgängligt för gäldenären. Det är inte rimligt att någon som dömts för ett allvarligt brott, exempelvis våldtäkt, får ett skadestånd utbetalat innan ett avdrag gjorts för de eventuella skulder som finns till brottsoffer och andra. Utmätning av tilldömt skadestånd ska ske innan utbetalning.

Det ska heller inte vara möjligt att undkomma utmätning genom att skriva sina tillgångar på en annan person, utan här behövs också åtgärder. Utmätningssystemet behöver bli mer effektivt och signaler ges till att man utmäter allt som kan utmätas.

Regeringen har under våren 2021 i sin utredning om stärkt rätt till skadestånd för brottsoffer, ersättning till brottsoffer (SOU 2021:64), föreslagit att förbudet mot utmätning av skadestånd från frihetsberövandelagen tas bort, när det gäller fordringar som avser skadestånd på grund av brott. Vi menar dock att allt tildömt skadestånd ska vara föremål för utmätning, oavsett skadeståndsorsak.

Ökad samverkan mellan myndigheter

I dag är möjligheten för informationsutbyte såväl inom som mellan myndigheter begränsad. Det kan inom en myndighet vara frustrerande att informationsutbytet är så begränsat, det förorsakar även stora effektivitetsförluster.

Kronofogdemyndigheten bör ges befogenhet att bevaka gäldenärens personnummer hos andra myndigheter, exempelvis Skatteverket samt hos banker för att direkt upptäcka utmätningssbara intäkter. Kronofogdemyndigheten ska också kunna lägga en bevakning hos Skatteverket på den inbetalda arbetsgivaravgiften för någon med skuldsanering. Om denna i väsentlig grad avviker från den senast angivna inkomststoppgiften eller om andra uppgifter gäldenären lämnat visar sig vara felaktiga, så skall Kronofogdemyndigheten kunna ompröva sitt beslut om skuldsanering.

Det sker viss samverkan idag mellan myndigheter. Kronofogdemyndigheten kan delta i insatser tillsammans med Polismyndigheten, för att i samband med insatsen kunna utmäta tillgångar hos skuldsatt person, vilka kan anses tillhöra en gäldenär. Denna typ av samverkan bör fördjupas och indrivning av liknande skulder kan bli mer effektiv. En positiv följd av detta arbete skulle även kunna vara att gängkriminella personer begränsas i sina möjligheter att visa upp lyxvaror eftersom dessa riskerar att utmätas. Därigenom kan möjligheterna till nyrekrytering av gängmedlemmar i viss mån begränsas.

Utvecklad skuldsanering

Skuldsanering innebär att en person som är överskuldsatt under vanligen fem års tid, ska betala tillbaka så mycket personen kan, därefter blir resten av skulderna avskrivna.

Ett förbehållsbelopp, tidigare kallat existensminimum, räknas ut baserat på om den skuldsatte är sammanboende eller bor själv, har barn eller inte. Det tas även hänsyn till åldern på barnen, eventuella sjukdomar och kostnader för att fullfölja ett arbete. Syftet med skuldsanering är att ge den skuldsatte möjlighet att lösa sina ekonomiska bekymmer samtidigt som borgenären ska få åtminstone en del av de pengar som den skuldsatte är skyldig borgenären. En avvägning görs mellan vad en person behöver för ett drägligt liv och intresset för borgenären.

Omkring 162 000 barn lever i överskuldsatta hushåll. Andelen barn i hushåll där vårdnadshavare har löneutmätning har minskat de senaste två åren samtidigt som antalet barn i hushåll med skuldsanering har ökat från omkring 13 000 år 2019 till ca 16 300 år 2020. Så långt det är möjligt ska inte barn drabbas av föräldrarnas skuldsättning. Åtgärder för att stärka barns rättigheter är därför viktigt. För den som inte har försörjningsansvar för barn bör fokus ligga på att återbetalningsgraden ska vara hög och att borgenären får så mycket tillbaka som möjligt. Därför finns inte skäl för betalningsfria månader för samtliga gäldenärer utan detta bör enbart vara förbehållet barnfamiljer. Detta för att ge barn till överskuldsatta föräldrar en drägligare tillvaro kring sommarlov och jul.

Vanligen har, när en skuldsanering är avslutad, gäldenären i genomsnitt betalat tillbaka cirka 11 procent av sin skuld, resterande summa skrivs av. Varje beslut om skuldsanering innebär därför att borgenärer förlorar i genomsnitt 89 procent av vad de har lagligen rätt till. Borgenärer kan vara staten, företagare eller enskilda privatpersoner, exempelvis brottsoffer som väntar på skadestånd. Skuldsanering ska därför användas restriktivt och med få lättnader.

Det är helt orimligt att offer mister hela eller delar av skadestånd på grund av att gärningsmannen beviljas skuldsanering. Skulder som härrör från brottslig verksamhet ska därför inte omfattas av skuldsanering. I Danmark beviljas i regel inte skuldsanering om gäldenären agerat oansvarigt i ekonomiska frågor och exempelvis har tagit en oproportionerlig risk i förhållande till sin ekonomiska situation eller har lånat till konsumtion. En utredning bör undersöka om en liknande ordning kan införas i Sverige.

Eric Westroth (SD)

Mikael Eskilandersson (SD)

Roger Hedlund (SD)

David Lång (SD)

Anne Oskarsson (SD)

Johnny Skalin (SD)